

דעה ברורה

בירור כל סעיפי השלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה ומובנת עם הוספות

הלכות תרומות ומעשרות (11)

סימן שלא סעיף יט [המשך הסעיף]

בסעיף זה מתבאר

מהי שנת השמיטה האמיתית?

השתלשלות המחלוקת במשך הדורות בפירות

נכרים אם נוהג בהם דיני קדושת שביעית

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות תרומות ומעשרות

כל הזכויות של ספר
'דעה ברורה'
עם כל ההוספות שמורות למחבר

לעילוי נשמת

אבי מורי הכ"מ הרה"ח ר' משולם פייש
בן הרה"ח ר' עזריאל הלוי הורוביץ ז"ל
נתבקש לישיבה של מעלה יום ה' כ' אב
תשפ"א
ת.נ.צ.ב.ה

הצטרף לאלפי המנויים לקבלת ה'דעה ברורה'
בדוא"ל: asher6321@gmail.com

ספרי 'דעה ברורה' שיצאו לאור

כרך ראשון: סימנים רמ - רסט

כיבוד אב ואם, כבוד רבו ותלמיד חכם
מלמדים, צדקה, מילה, עבדים, גרים

.....

כרך שני: סימנים ער - דש

ספר תורה, מזוזה, חדש, שילוח הקן, ערלה
כלאי הכרם, כלאי אילן, כלאי זרעים
כלאי בהמה, כלאי בגדים

.....

לשאלות הלכתיות הערות - תרומות
אשר הלוי הורוביץ
רחוב אהליאב 34 י-ם.
בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880
נייד: 0533127341

יט תרומה גדולה, בזמן הזה שהיא עומדת לשרפה מפני הטמאה, שעורה כל שהוא.

הגה: ונותנה בזמן הזה לכל כהן שירצה, בין חבר בין עם הארץ, ואפלו אינו מיחס רק שמחזק בכהן, והוא שורפה, ויכול להניחה ולשרפה, עד שיכול להנות ממנה בשעת שרפתה. אבל זר אסור להנות ממנה בשעת שרפתה, אם לא שכהן נהנה עמו. אבל שאר הנאות (א) שאינו מכלה אותה, מתרת אפלו לזרים (טור). (ב) כהן שאוכל אצל ישראל, נותן בנר שמן של תרומה, ואף על פי שעומד הכהן והולך לו, אין צריך לכבותו עד שיכבה מעצמו (מרדכי פ' אלמנה לכה"ג). (ג) וכל זה מירי בתרומה שהכשרה, דאז נטמאת ומתה לשרפה. (ד) אבל אם לא הכשרה, שלא נטמאת, אסור לשרפה. (ה) וטוב

~~~ דעה ברורה ~~~

- (א) שאינו מכלה אותה. כמו עירוב (ערך לחם למהריק"ש).
- (ב) כהן שאוכל אצל ישראל. ורוצה להאיר בנר לשניהם. הרי זה נותן בנר שמן של תרומה, וזוהי שריפתו - ומותר, שהרי הוא נהנה עם הכהן (ש"ך סק"ב). ואף על פי שעומד הכהן והולך לו למקום אחר, ונמצא כעת שהישראל נהנה לבדו, אין צריך הישראל לכבותו, ויכול להנות לאורו עד שיכבה מעצמו, שהרי הודלק בהיתר (ש"ך סק"ג).
- (ג) וכל זה. בתרומה שהוכשרה - לקבל טומאה, שבאו עליה מים, שאז היא נטמאת כשנוגע בה אדם, שכולנו טמאי מתים, ומותר לשרפה, שהרי אין לה היתר אכילה, שהרי בטומאה עומדת (ש"ך סק"ד).
- (ד) אבל אם לא הוכשרה. לקבל טומאה, ונמצא שלא נטמאת, וטהורה היא, ואפילו היה רק ספק טומאה - אסור לשורפה, ואפילו שאין לה אוכלים והולכת לאיבוד. ומה ששורפים תרומה טהורה בערב פסח, זה מפני שחמץ דינו בשריפה (הגר"א סק"ח).
- (ה) וטוב להכשיר אותם. לקבל טומאה קודם מירוח, שעדיין אין הפסד לכהן ומותר לגרום טומאה (הגר"א סק"ו). ולכן יזלף עליהם מים או אחד משבעה המשקים שסימנם: "ד שח"ט ד"ם, ואלו הם: יין, דבש, חלב, טל, דם, מים. והכשר זה מועיל, כדי שתקבל טומאה אחר כך במגע ידו, ויהא מותר לשרפה כשיפריש אותה (טור). אבל אחר מירוח שכבר התחייבה בתרומה, אסור להכשירה לקבל טומאה, שאסור לגרום טומאה לתרומה טהורה (ש"ך סק"ה). ובספר התרומה (הלכות ארץ ישראל) הסתפק בזמן הזה שהתרומה מדרבנן, אולי אפילו לאחר מירוח מותר להכשירה לקבל טומאה, כדי שלא יכשל בה

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות תרומות ומעשרות

להכשיר אותם קדם מרוח, כְּדִי שֶׁתִּקְבַּל טְמֵאָה (ו) וְיִהְיֶה מֵתָר לְשֶׁרְפָה (טור). (ז) וְאַחַר כֶּךָּ מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, וְהוּא נִקְרָא מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן וְנוֹתְנוּ לְלוֹי. (ח) וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִף לְכַהֵן (טור). (ט) וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּתוֹרָה: כִּי אֶת מֵעֵשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' (במדבר יח, כד) וְלִבְנֵי לְוִי הִנֵּה נָתַתִּי אֶת כָּל מֵעֵשֶׂר בְּיִשְׂרָאֵל וְגו' (במדבר יח, כא) וְאַחַר כֶּךָּ מִפְּרִישׁ מֵהַשָּׂאֵר אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, וְהוּא נִקְרָא מֵעֵשֶׂר שְׁנִי, (י) וְהוּא לְבַעֲלָיו, (יא) וּבְסִימָן זֶה יִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטָיו, וְעַלְיוֹ נֶאֱמַר: עֵשֶׂר תֵּעֲשֹׂר (דברים יד, כב) (יב) וְעַל הַסֵּדֵר הַזֶּה מִפְּרִישֵׁין בְּשֵׁנָה

~~~ דעה ברורה ~~~

(ו) ויהא מותר לשורפה. מיד, כך כתוב בטור, והטורי זהב (סק"ט) כתב, שהוא טעות סופר, ומותר לשורפה מתי שירצה.

(ז) ואחר כך. אחר שהפריש תרומה גדולה, מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא הנקרא: מעשר ראשון, ונקרא מעשר ראשון לפי שיש אחריו עוד מעשרות, והוא קודם להפרשת שאר מעשרות לפי שיש בו תרומת מעשר שנקרא ראשית (תרומות פרק ג משנה ז). ונותנו ללוי, כמו שנאמר (במדבר יח, כא): ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל (ש"ך סקל"ו). והקנס שקנס עזרא את הלויים שלא יקבלו מעשר, היה לדעה זו רק ללויים בני דורו שלא עלו עמו מבבל לארץ ישראל (טורי זהב סק"י שכן כתב בית יוסף ד"ה והרמב"ם, לדעת הרמב"ם). ויש מי שפירש (צבי לצדיק) שלדעת הרמב"ם בדורו של עזרא הביאו רק לכהן ולא ללוי ובדורות הבאים הביאו לכהן וללוי, וכיון שפעמים נתנו לכהן, בטלו את וידי מעשרות.

(ח) ויש אומרים אף לכהן. שבימי עזרא קנסו את הלויים - על שלא עלו עמו לבנות את בית המקדש השני (ש"ך סקל"ז).

(ט) ועל. מעשר ראשון זה שניתן ללוי, נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללויים לנחלה. ועוד נאמר: ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלף עבודתם.

(י) והוא. נשאר, לבעליו. לאוכלו לפנים מחומת ירושלים, כמו שנאמר (דברים יד, כג): ואכלת (הג"ר א סקנ"ג), ובזמן הזה צריך פדיון.

(יא) ובסימן זה. מסעיף קלב ואילך.

(יב) ועל הסדר הזה מפרישין. מעשר שני, בשנה ראשונה מהשבוע - הנקרא: שמיטה (ש"ך סקל"ח). ובשניה, וברביעית, ובחמישית, לשמיטה.

ראשונה מהשבוע, ובשניה ובכריעית ובחמישית. (יג) אבל בשלישית ובששית מהשבוע, אחר שמפרישין מעשר ראשון, מפרישין מהשאר מעשר אחר, ונותנים לעניים, והוא נקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני, (יד) ועליו נאמר: מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' ובא הלוי

~~~ דעה ברורה ~~~

(יג) אבל בשלישית ובששית מהשבוע. מהשמיטה. אין בו מעשר שני אלא מעשר עני, שלאחר שמפרישין ממנו את המעשר הראשון, מפרישין מהשאר מעשר אחר, ונותנו לעניים, והוא הנקרא: מעשר עני. והעני יכול לאוכלו מיד ואין צריך להפריש מחלקו כלום (קונטרס הפרשת תרומות ומעשרות שהדפיס ר"ז שפירא לפי דעת החזון איש), והוא ממונו לעשות בו מה שירצו, ויכולים לאוכלו בטומאה (טור), והוא חולין לכל דבר (מנחת חינוך מצוה תעד), ומצות נתינה של מעשר עני נוהג גם היום אם ידוע שהוא טבל. ואם הוא מסופק אם הפירות הם פירות החייבים במעשר שני או במעשר עני, צריך להתנות על שני המעשרות (קונטרס הפרשת תרומות ומעשרות שהדפיס ר"ז שפירא לפי דעת החזון איש).

(יד) ועליו נאמר מקצה שלש שנים. - אחת לשלוש שנים ולא אחת לשבע שנים, דהיינו בשנה השלישית והשישית מהשמיטה - תוציא את כל מעשר תבואתך והנחת בשעריך, ובא הלוי - ויטול מעשר ראשון. ואחר כך: והגר והיתום והאלמנה - שסתם הדבר שהן עניים, ויטלו את המעשר עני של שנה זו - שהוא מעשר לעניים, ולא תאכלנו אתה בירושלים, כדרך שהיית צריך לאכול מעשר שני בשני השנים, אלא הם יאכלו בשעריך ושבועו (ש"ך סקל"ט).

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות תרומות ומעשרות

וגו' (דברים יד, כח כט) (טו) שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה (טז) כִּלְהַּ הַפֶּקֶר (יז) וְאֵין בָּהּ לֹא תְרוּמָה וְלֹא מַעֲשָׂרוֹת כָּלֵל. (יח) וּבְחֻצָּה לְאֶרֶץ שְׂאֵין בָּהּ שְׂמִטַּת קֶרֶקַע, מִפְּרִישֵׁין בְּשַׁנַּת הַשְּׂמִטָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר עֲנִי. וּבְאֶרֶץ שְׁנַעַר, מִפְּרִישֵׁין בָּהּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, כְּמוֹ בְּרַב הַשָּׁנִים. וּשְׁנַת הַשְּׂמִטָּה הָאֲמִתִּית הִיְתָה (יט) שְׁנַת הַשִּׁי"ג. וַיֵּשׁ

~~~ דעה ברורה ~~~

(טו) שנת השמיטה. שהיא שנה השביעית (ש"ך סק"מ).

(טז) כולה הפקר. ואפילו אם לא יפקיר נעשה הכל הפקר (חזון איש שביעית סימן יט סקכ"ד). והפקר פטור ממעשרות ואף בזמן הזה ששביעית מדרבנן לרוב הפוסקים, מכל מקום פטור ממעשר, כיון שמפקירו, שהרי מדרבנן חייב להפקירו, ואף אם לא מפקירו הוא הפקר בית דין אף בזמן הזה (פרישה).

(יז) ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. בין בפירות שגדלו בקרקע ישראל ובין בפירות שגדלו בקרקע גוי. ובפירות שגדלו בקרקע גוי ונגמרה מלאכתן ביד ישראל, נחלקו הפוסקים בדינו, גם נחלקו מה דעת המחבר, ויתבאר בהמשך.

(יח) ובחוצ לארץ שאין בה שמיטת קרקע. הרי זה חורש וזורע בה בשנת השמיטה. ולפיכך: מפרישין מדרבנן, גם בשנת השמיטה - בארץ מצרים, ובעמון ומואב - שהם סמוכים לארץ ישראל, מעשר ראשון, ומעשר עני, שמפרישים אותו במקום מעשר שני, כדי שיבואו לשם עניי ארץ ישראל הגרים סמוך להם, ויתפרנסו מהם (ש"ך סקמ"א). ובארץ שנער. שהיא רחוקה מארץ ישראל, ואין עניי ארץ ישראל יכולים לבוא לשם, ויש שם עובדי דרכים, הרי אלו מפרישין בה מעשר שני, כמו ברוב השנים (ש"ך סקמ"ב).

(יט) שנת השי"ג. שקבלה ביד הגאונים איש מפי איש שלא מונים מחורבן הבית אלא שמיטין ולא יובלות (רמב"ם שמיטה ויובל פרק י הלכה ה, באר הגולה*). וכן ימנה לעולם שבע שנים אחר שבע, ושנת חמישים עולה לשניהם. ועכשיו אנו עומדים בשנת השמיטה שנת התשפ"ב. השם יתברך יזכנו למנות שמיטין ויובלות.

אומרים אם גוי מכר פרות בשביעית לישראל, (כ) וגמר מלאכתו ביד ישראל, חיבים בתרומה ומעשר, (כא) ומפריש מעשר עני כדין עמון ומואב (בית יוסף וכן כתב כפתור ופרח פרק מ"ז).

~~~ דעה ברורה ~~~

(כ) וגמר מלאכתו ביד ישראל חיבים בתרומה ומעשר. הנה נחלקו הפוסקים מימות עולם בפירות הגדלים בקרקע גוי אם נוהג דיני קדושת שביעית, גם חכמי צפת נחלקו בדבר ונקבעה המחלוקת על שם.

דעת הבית יוסף (ש"ת אבקת רוכל סימן כד) **וסיעתו** (לבוש, מהריק"ש פרישה, ש"ת רדב"ז סימן ב' אלפים רכא וחזר בו ממה שכתב בשמיטה פרק ד בסופו. ש"ת מהר"ט צהלון סימן צח, ש"ת אבקת רוכל סימן כד, ברכי יוסף סק"י, שכן מנהג ירושלים וארץ ישראל, שער המים בחלק הש"ת סימן ד-ה, מהר"א אשכנזי המובא בש"ת שערי רחמים יורה דעה סימן ה, פאת השלחן סימן כג סקכ"ט, אהלי יהודה [מהר"י הכהן] מערכת ש' דף קלט עמוד ג, ש"ת כתב ידי [מהר"ם דיין] סימן יג, ש"ת תנא דבי אליהו [מני] סימן פו עמוד שד"מ, ש"ת בית יצחק [שמעלקיש] יורה דעה חלק ב סימן קכא אות ה, ש"ת מהר"ש ענגיל חלק ב סימן ד, ש"ת ישכיל עבדי חלק ו בהשמטות סימן ז, פאת השלחן סימן כג סקכ"ט, בית רידב"ז סימן ד סקמ"ח דף מח עמוד א, ש"ת מנחת יצחק חלק ח סימן קג עמוד רח. ותורת רבינו שמואל סלאנט חלק א סימן נו, כתב שבזמן שהיתה שביעית נוהגת מהתורה, היה הפטור ממעשרות מגזירת הכתוב, אבל בזמן הזה ששביעית דרבנן, הפטור הוא מטעם הפקר בית דין הפקר, ולכן בקרקעות של גויים שהגוי לא נוהג בהם הפקר, חייב בתרומות ומעשרות, הגר"מ טוקצינסקי בספר השמיטה עמוד מז, ש"ת ביכורי שלמה אורח חיים סימן לו-לז, תורת הארץ [קלירס] סימן ג, שכן מנהג כל ארץ ישראל, שלא לנהוג בהם קדושת שביעית ולהפריש מהם תרומות ומעשרות, מעדני ארץ שביעית סימן ט, ש"ת מנחת יצחק חלק ו סימן קכח וחלק י סימן קיד, ש"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן סו, ש"ת יביע אומר חלק ג יורה דעה סימן יט), **שאינן נוהג בהם קדושת שביעית.**

ודעת המב"ט (סימן שלו, ובתשובה מאוחרת יותר סימן מה) **וסיעתו** (כפתור ופרח פרק ד, ש"ת המב"ט חלק א סימן יא, כא, ריז, שלא. ובחלק ב סימן סד. ובחלק ג סימן מה, ש"ת מהר"ט חלק א סימן מג, חרדים פרק נו, של"ה שער האותיות אות ק אות מה, חכמת אדם שערי צדק פרק טז אות יד, בית הרידב"ז סימן ד סק"ג, ש"ת מנחם משיב חלק א סימן כ דף מב, חזון איש שביעית סימן כ סק"ז, קהילות יעקב זרעים שביעית סימן א) **שיש עליהם קדושת שביעית.**

ממחלוקת זו נוסף עוד מחלוקת שנחלקו בה חכמי צפת, אם יש להפריש תרומות ומעשרות בפירות שמירחן הגוי בשנת השביעית, הבית יוסף הורה להפריש, שהרי אין דיני שביעית נוהג בהם, וחיבים בתרומות ומעשרות ככל השנים, והמב"ט הורה שאין חיוב תרומות ומעשרות בפירות הגוי בשביעית, שהרי לשיטתו יש דיני שביעית בפירות הגויים, לכן דינם כפירות ישראל הפטורים מתרומות ומעשרות בשביעית. ובמחלוקת זו נחלקו החכמים בכל הדורות. ועוד נחלקו מה היה המנהג הקדום,

גם נחלקו בדעת הבית יוסף, אם חזר בו בסוף ימיו והודה להמב"ט, שהרי כתב כאן: שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל, ומשמע אפילו

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות תרומות ומעשרות

~~~ דעה ברורה ~~~

בפירות שגדלו בשדה גוי ונגמרה מלאכתן ביד ישראל, מפני שנוהג בהם קדושת שביעית, או לא חזר בו ודעתו שלא נוהג קדושת שביעית בפירות שגדלו בקרקע גוי, ואם נגמרה מלאכתן ביד ישראל חייבים בתרומה ומעשרות. והלשון שכתב: שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל, נגרר אחר לשון הרמב"ם (כתב בתשובת שדה הארץ [מיוחס] יורה דעה סימן כט, 'י'חד האיש ו'ילפת ה'אדם לשים ראשו בין ההרים הגדולים, פן ירוצו את גולגלתו וחדל לעולם, הנה הלכה זו איפלגו בה גאוני עולם אשר לבם היה פתוח כפתח האולם, ומי זה יערב לגשת ולירד למלחמה, ולברר דרך לעצמו לומר דין הניין לי ודין לא הניין לי במעלות האולם, האמנם גמרותי בליבי שלא לעלות על ספרי תשובת שאלה זו, כי שערי תשובתה לי ננעלו, אלא אכתוב פה מקומות אשר ערכו המלחמה המה הגבורים אנשי השם כולם. גם אני לא הכניס ראשי בין ההרים הגדולים ולא באתי לפסוק ולרמוז הלכה מתוך הדברים אלא לסדר דעות הפוסקים והשתלשלות המנהג מתוך הספרים עד כמה שידי השיגה.

מתוך תשובות הבית יוסף והמב"ט נראה שלא נהגו בתקופתם קדושת שביעית בפירות גוי, וכה מעיד המב"ט [סימן כא] משנת רצ"ט: וראוי לברר אופן הנהגתנו בשנת השביעית גם כי לא נתפשט בארץ ישראל איסור פירות שביעית בקרקע של גוי.

וגם בתשובה מאוחרת יותר משנת שכ"א [סימן של"ו] לאחר שעברו כמה שמיטות שכבר הורה המב"ט לנהוג קדושת שביעית בפירות גויים, כותב: ולא נשאר עכשיו שום קושי כי אם מה שאנו מקילים באיסור פירות שביעית בפירות הגויים שהיה מן הדין לנהוג בהם קדושת שביעית. ובסוף התשובה כתב: ואפילו שהיינו מורים עתה להתנהג בדיני שביעית, היה נראה עתה כמו תקנה חדשה מה שלא היו נוהגים עד עתה והיתה תקנה שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה מצד הגלות והשעבוד שאנו צריכים לעולם לקנות מן הגויים, ואין מספר לדיני שביעית, ואם יש מי שיכול ליזרה ולעמוד בה תבא עליו ברכה, נאם המב"ט.

המב"ט רואה את הסיבה שלא נהגו קדושת שביעית בפירות הגוי, בתקופה הקשה של אותם הימים, כי מרוב צרות והשעבודים כמעט נשתכחה מהם תורת ארץ ישראל. עוד כתב [סימן כא]: אחר מעט שנים נולד מחלוקת בין החכמים על שנת השמיטה איזו היא, ואי אפשר לומר כי על זה רפו ידיהם מלנהוג איסור בפירות שביעית של גוי, דשביעית בזמן הזה דרבנן והוה ספיקא דרבנן איזו שנה היא ולקולא, שהרי כבר הוכרע הדבר על ידי הרמב"ם.

טעם אחר למנהג שנהגו לא לנהוג דיני שביעית בפירות גוי, כותב הרדב"ז [שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט]: שסמכו על הגאונים שפסקו הלכה כרבי ששביעית בזמן הזה דרבנן, וכיון שעיקרו מדרבנן ויש דעה שיש קנין לגוי בארץ להפקיע מקדושתה סמכו עליו בדרבנן. דעתו של הרדב"ז היא שיש ליזרה בקדושת שביעית בפירות גוי, שסובר כרמב"ם ששביעית בזמן הזה מהתורה, אלא שנותן טעם למנהג שנהגו.

המב"ט רצה לקבוע מנהג קבוע, וביקש בעוד שמהר"י בי רב היה בן החיים והיה ראש חכמי צפת, שיכריעו ביחד עם הסכמתו [מב"ט סימן כא].

~~~ דעה ברורה ~~~

הבית יוסף לא הסכים עם דעתו של המב"ט, ומתוך דבריו [ש"ת אבקת רוכל סימן כד] עולה שלא נהגו קדושת שביעית בפירות גוי, ואין לבטל המנהג. והביא סיוע מכח מה שכתבו לו אנשי ירושלים, שמנהגם מימי קדם להפריש תרומה ומעשרות בשביעית מפירות שזרע הגוי בשדהו ונתמרחו ביד ישראל. מתוך הדברים כתב החיד"א ברכי יוסף סק"י, שהמנהג העתיק בירושלים היה שלא לנהוג קדושת שביעית בפירות הגויים, כי שתי הדינים של קדושת שביעית וחייב תרומות ומעשרות תלויים זה בזה. אבל דעת החזון איש [שביעית סימן כ סק"ז], היא: כי הראיה מהמנהג בירושלים היא לענין מעשרות בלבד, ולא שהיה מנהג לענין שביעית.

לאחר מכן בשנת של"ד שנת השמיטה, שנה אחת קודם פטירתו של הבית יוסף, כותב המב"ט בתשובתו [סימן מה]: כי עתה החלו כמה יראי ד' לנהוג קדושת שביעית בפירות הגוי.

מתוך כל אלו הדברים עולה: כי בתקופתם לא נהגו קדושת שביעית בפירות הגוי, אלא שבשנת של"ד החלו כמה יראי ד' לנהוג קדושת שביעית בפירות הגוי כדעת המב"ט.

אבל לענין אם צריך לנהוג תרומות ומעשרות בשביעית בפירות שגדלו בקרקע הגוי ונגמרה מלאכתם ביד ישראל לא היה בצפת מנהג ברור, ורוב העם לא הפרישו, ולא נהגו בהם דיני שביעית [מב"ט סימן כא], אולם בירושלים נהגו מימי קדם להפריש, והבית יוסף הנהיג כן בצפת [ש"ת אבקת רוכל סימן כד, סיים, וכמו שכתבתי והנהגתי], ומכח הוראת הבית יוסף החלו בצפת בשמיטה שנת ש"כ להפריש.

לאחר מכן בשנת שכ"ז רצה המב"ט להנהיג כדבריו שלא להפריש מפירות הגוי, ומיחו בידו. שוב רצה להנהיג כן בשנת השמיטה של"ד, ומיחו ונידו למי שלא יפריש תרומה ומעשר בשביעית מפירות הגוי.

נידוי זה של חכמי צפת ברור שהיה לאותם שנהגו למעשה שלא להפריש תרומות ומעשרות מפירות הגויים בשביעית, אלא שיש אומרים שבכלל אותו נידוי היה גם גזירת נידוי על מי שנהג דיני שביעית בפירות הגוי [ציץ הקודש [שפירא] סימן טו, שכן מוכח בש"ת מהרש"ם יורה דעה סימן קצב, שנת השבע [כהנין] הערה ב].

בהמשך השנים אחר שברוב תקופת הבית יוסף והמב"ט נהגו בארץ ישראל שלא לנהוג קדושת שביעית בפירות הגוי, העידו שני גדולי הדור כי הבית יוסף חזר בו בסוף ימיו, ומכח זה נשתנה המנהג בצפת

לנהוג כדעת המב"ט [הרדים סימן נו], שבשנת שמ"ח, שלוש עשרה שנה אחר פטירתו של הבית יוסף, נהגו שלא להפריש תרומות ומעשרות ממה שגדל בשדה גוי, וגם הבית יוסף כשחיבר השלחן ערוך כתב, שנת

השמיטה אין בה לא תרומות ולא מעשרות ולא חילק בין פירות הגוי לפירות ישראל.

גם המהר"ט [סימן מג] כתב: שהעידו חכמים מזקני הדורות שאף שהרב בית יוסף היה חוכך להחמיר והיה מפריש בלא ברכה, אחר כך הכריחו אבא מארי ז"ל וחכמים שעמו בפומבי שלא יעשרו כל עיקר,

ולא היה מי שיערער בדבר. וכבר כתב הנחפה בכסף [יורה דעה סימן ד] שהבית יוסף היה עמהם בהכרעה. אלא שלעומת זה קיימת תשובת הבית יוסף משנת השל"ד שנה אחת לפני פטירתו, מה שנידו לחכמי

צפת לאלו שאין מפרישים תרומות ומעשרות מפירות הגוי בשביעית, והלא ראייתו של החרדים ממה שכתב בשלחן ערוך ובסעיף זה כתב ששנת השמיטה היתה בשנת הש"ג, והרי יש תשובה מהבית יוסף

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות תרומות ומעשרות

דעה ברורה

בשנת השל"ד שעמד בדעתו שצריך להפריש תרומות ומעשרות מפירות הגוי בשביעית, ואף נידה למי שלא יפריש [ברכי יוסף סק"י].

ועוד שהרי המב"ט [חלק א סימן שלז] כתב בשנת השג"ח [שכ"א], ועתה בשמיטה זו ראיתי את החכם הר"ר יוסף נר"ו שהיה מורה להפריש תרומה ומעשר. ואם כן יש מזה סתירה לומר שבשלחן ערוך חזר בו, שהרי השלחן ערוך נכתב בשנת השי"ג והתשובות הללו נכתבו בשנת שכ"א.

וכדי ליישב זה כתב החיד"א, כי מה שמעידים שנשתנה המנהג בצפת שלא לעשר, היה אחר פטירת הבית יוסף שהנהיג כן המב"ט אבל הבית יוסף לא חזר בו, ולזה הוצרך הרב מהר"ם גאלנטי להעיד על כתב מרן שבשנת השל"ד שהיתה שנת השמיטה האחרונה לימי חייו, ללמדנו שהבית יוסף אחז בדעתו כל ימיו, אלא שגברה יד המב"ט אחר כך.

וכך העידו גם הרב שם טוב עטיה בתשובה שנדפסה באבקת רוכל סימן כד אחר דברי הבית יוסף, ומזכירו בלשון זכרונו לברכה, וכן רבי יום טוב צהלון בתשובותיו סימן צח שהיה בדור אחר הבית יוסף. גם מעדותו של המהר"ט דייק החיד"א, שלאחר שהביא שהכריחו שלא לעשר הראו לו פסק מהבית יוסף לחלוק על דבריו לחייבם במעשרות ולפוטרים מדיני שביעית.

ובספר גדולת מרדכי לרב מרדכי גאלנטי [סימן ט] כתב: נלמד מעדות המהר"ט שלהחמיר היה נוהג הבית יוסף להפריש תרומות ומעשרות אבל לא להקל בהם ולפוטרים משביעית.

גם בפאת השלחן כתב: שהבית יוסף לא חזר בו, ובשלחן ערוך סידר לשון הרמב"ם, ולכן נשמט מה שכתב בבית יוסף בפשיטות, ורבינו הרמ"א הגיה דעתו מה שנשמט בשלחן ערוך.

לפי כל הדברים הללו מובן מדברי החיד"א ופאת השולחן שאין קדושת שביעית בפירות גויים. ונחלק עליהם החזון איש והכריע שיש קדושת שביעית בפירות גויים, ובתחילה רצה לומר שסדר השנים בתשובות אינו נכון ויש שם טעויות סופר.

עדויות מאוחרות על דורות שלאחר הבית יוסף - כותב השל"ה הק' [שער האותיות אות ק] שיש לנהוג קדושת שביעית בפירות גוי, ושמע שאנשי מעשה בירושלים נהגו שלא לקנות מגויים [השל"ה הגיע לירושלים בשנת שפ"ב וגמר לחבר ספרו בשנת שפ"ח, ועדותו היא משנת השמיטה שפ"ג].

בתקופה מאוחרת יותר בסביבות שנת השמיטה תק"ט כותב רבי אברהם מיוחס מרבני ירושלים [בספרו שדה הארץ יורה דעה סימן כט]: ואנו מנהגינו כסברת מרנא ורבנא מהר"י קארו ז"ל שהמנהג הפשוט להתיר, שאין בפירות הניקחין מן הגוי אפילו שמירחן ישראל קדושת שביעית, צריך להוציא מהן תרומות ומעשרות כמו בכל שנה. והנהוגים כסברת המב"ט, יאחז צדיק דרכו לנהוג דיני שביעית בכל תנאים אם יוכל, ולכן נכון הוא כי יעמוד כל אחד במנהגו.

כעין שאלה זו נשאל רבה של ירושלים רבי משה מזרחי בעל האדמת קודש [הובא בשדה הארץ] איך נהגו בשני קולות יחד, שלא לנהוג דיני שביעית בפירות גויים, וגם שלא לעשר פירותיהם בשביעית.

וכתב כי הבית יוסף חזר בו מהוראתו להפריש תרומות ומעשרות, וכיון שכן מובן המנהג שלא להפריש תרומות ומעשרות הוא על פי דברי הבית יוסף שחזר בו, ובעניין קדושת שביעית לא שמענו מעולם

~~~ דעה ברורה ~~~

שיחמירו בזה [גם במזבח אדמה יורה דעה סימן שלא, שער המים סימן ה, כתבו שאין דין קדושת שביעית במה שגדל בקרקע הגוי].

מדבריהם למדנו: כי בירושלים נהגו לא לנהוג קדושת שביעית בפירות גויים, אלא שהנחפה בכסף [יורה דעה סימן ד] כתב שלא לעשר, אכן צריך לבער פירות גויים, ואפשר לחזור ולזכות בהם לאחר שהפקירם. רבי יוסף שוורץ בתבואות הארץ שיצא בשנת תר"ה כותב: ובשנת השמיטה שמקילים כעת בקדושת שביעית, נכון לקנות מחיטי עבר הירדן, מקום שאין בהם קדושת שביעית.

השדי חמד [כללים מערכת ל כלל קמא], מביא מכתבו של רבי מרדכי גימפל שהובא בספר ביכורי שלמה, וכה כתב: כשהייתי בקיץ העבר בירושלים עיה"ק תובב"א ושאלתי ליד"ג הגאון רבי שמואל סלנט מאתרוגים בשנה הזאת שנת השמיטה הגיד לי שהזהיר לקנות ולמכור רק של גויים באמת.

אולם בחליפת מכתבים בין רבי שמואל סלנט זצ"ל לבין הנצי"ב [תורת רבינו שמואל סלאנט סימן נח] כתב ר' שמואל סלנט שכל זה לתושבי ארץ ישראל אנו מקילים כדעת האומרים שאין נוהג בהם דיני שביעית, בשביל שקשה עלינו להחמיר בכל דיני שביעית, אך אנשי חוץ לארץ [שרצו שישלחו להם אתרוגים מארץ ישראל] למה להם להקל בזה.

לאחר כן כותב, כל דברי כתבתי בשנת תרכ"א, אולם בשנה זו שרבים בקשו לשלוח להם אתרוגים מארץ ישראל והיו בהם כמה רבנים גדולי ישראל וכו' לא רציתי לעמוד על דעתי בזה לחומרא. וכאשר באו לשאלני בשנה הזאת, אמרתי להם כי כעת איני אומר להם דבר, לא לאיסור ולא להתיר, ויעשו כרצונם.

בשנים המאוחרות יותר נחלקו בזה חכמי ארץ ישראל, מהם אמרו שהמנהג לא לנהוג דיני שביעית בפירות הגויים [שנת השבע [כהנין] נתיב ג סעיף ח, אך מסיים, שראוי לכל ירא שמים להחמיר, ישועות מלכו סימן נד, תורת הארץ [קלירעס] חלק ב סקל"א, ארץ חיים מנהגי ארץ ישראל [סתהון] ספר השמיטה [טוקצינסקי] ציץ הקודש סימן יד, שו"ת מהר"ש [ענגיל] חלק ב סימן ד, מעדני ארץ סימן יב], ומהם נהגו קדושת שביעית בפירות גויים [תבואות הארץ, אבני קודש [בהר"ן] סימן ב שכן נהג אביו רבי נחום משאדיק זצ"ל, שהיה בירושלים בשנים תרד-תרכו, ורק לגבי אתרוגים האריך להתיר לשלוח לחוץ לארץ כיון שאינם עומדים לאכילה רק למצוה, מהר"ל דיסקין בתשובה שביצץ הקודש סימן טו, שנת שבתון [לבעל הלב העברי]. וכן רבי משה נחום ולנשטיין אב"ד ירושלים הורה לנהוג לבני אשכנזים קדושת שביעית בפירות נכרים,

וכן הורה והנהיג החזון איש.

נראים הדברים כי במשך הדורות רווח המנהג בארץ ישראל להקל בקדושת שביעית בפירות נכרים על פי שיטת מרן הבית יוסף וכן נהגו הרבה מגדולי ישראל, אמנם בכל דור היו מגדולי ישראל שהחמירו לנהוג קדושת שביעית בפירות גויים והורו להחמיר כדעתם ויש שכתבו שראוי לכל ירא שמים להחמיר).

(כא) ומפריש מעשר עני. כן כתבו הפוסקים (לבוש, פרישה, ברכי יוסף סק"א, הגר"א סק".....), **ואינו**

חייב בנתינה (שלחן גבוה סקל"ב, ספר השמיטה לגר"מ טוקצינסקי עמוד מז, תרועת מלך סימן כג, אור לציון שביעית פרק

ד הלכה ב עמוד ט). **ויש מי שאומר** (שו"ת מהר"ט חלק א סימן מג. כדבריו מבואר בתוספות ר"ד ראש השנה מהדורא תנינא טו.)

שיותר נכון לומר שיפריש מעשר שני. ודעת הרדב"ז (שו"ת ב' אלפים סימן רכא) **שאינ בהם לא מעשר**

שני ולא מעשר עני, כיון שהם תלויים בשנים, ואין אנו יודעים מה לחייבו. והאדר"ת (מכתב שנדפס

בספר אדר היקר סימן טו) **כתב שהסכימו הוא ורבי שמואל סלאנט להפריש גם מעשר שני בתנאי.**

דעה ברורה

לדעת יורה דעה

כמו 'משנה ברורה'

כרך נוסף
בהלכות: כיבוד אב
ואם, רבו, מלמדים,
ת"ת, צדקה,
מילה, גרים,
עבדים

כרך
שני
בסדרה!

- ◆ מאת הרב הגאון רבי אשר הורוביץ שליט"א
- ◆ לשון המחבר והרמ"א מנוקד.
- ◆ "באר הגולה" ו"באר היטב"
- ◆ בירור כל סעיפי השו"ע הלכה למעשה.
- ◆ נכתב בשפה קלה וברורה.
- ◆ פסקי הלכות מגדולי האחרונים והפוסקים.

עמודי שש
הוצאה לאור

רב מכר מבית ההוצאה לאור עמודי שש ◆ עכשיו בחנויות 02-5377134 ◆ 0533-127341